

အလ် ဖရာဘီ

ကာဇက်စတန်နိုင်ငံ ငွေစက္ကူပေါ်မှ ဖရာဘီ၏ ပုံ

အဘူ နဆာ မုဟမ္မဒ် အလ် ဖရာဘီ (၈၇၂-၉၅၀) ကို အနောက်နိုင်ငံများမှ အလ်ဖရာဘီယစ် ဟု လူသိများပေသည်။ သူ့ခေတ်ကာလက အစ္စလာမ်ကမ္ဘာတွင် သူသည် သိပ္ပံပညာရှင်၊ ဒဿနပညာရှင်၊ စကြာဝဠာဗေဒပညာရှင်၊ ယုတ္တိဗေဒပညာရှင်၊ တေးဂီတပညာရှင်၊ စိတ်ပညာရှင်နှင့် လူမှုဗေဒပညာရှင် ဖြစ်၍ စွယ်စုံပညာရှင် တစ်ဦးဖြစ်သည်။

၁၉၅၀ အီရန် စာပို့တံဆိပ်မှ ဖရာဘီ၏ ပုံ

သူ သက်ရှိထင်ရှား ရှိစဉ်က သူ၏ မျိုးရိုးစဉ်ဆက် စရင်းမှာ တိကျစွာ မကျန်ရှိဘဲ တစ်ဆင့်စကား တစ်ဆင့်နား ဖြင့် ကြားဘူးနားဝ မှတ်တမ်းများသာ ရှိခြင်းကြောင့် အလ် ဖရာဘီ၏ မျိုးရိုးဇစ်မြစ်မှ ကွဲလွဲလျက် ရှိသည်။ သူ၏ စာမူကြမ်း တစ်ချို့မှ သူ့ခေတ်သူ့အခါ၏ ရှေးဦးမူလပုံစံများကို ဖော်ပြလျက် ရှိပြီး ၎င်းတွင် သူ၏ နာမည် အပြည့် အစုံကို တွေ့ရသည်မှာ အဘူ နဆာ မုဟမ္မဒ် ဘင် မုဟမ္မဒ် အလ် တာရ်ကာနီ ဟု ဖြစ်၍ တာရ်ကာနီ မှာ နာဆ်ဘာ မိသားစု၏ အမည်ကို ဖော်ပြနေဟန်ရှိသည်။ သို့သော် ထိုဖော်ပြမှုတွင် ဖရာဘီ၏ အဖိုး အမည်ကို သူနှင့်ခေတ် ပြိုင်လူများက မသိခဲ့ဘဲ- မျိုးဆက် ကျော်နေသည်ကို တွေ့ရသည်။ နောက်ပိုင်း အခြားသော သူ၏ အောင်လော့ရှ် မျိုးဆက်စရင်း သမိုင်းချက်များတွင် သူ့အဖိုး၏ အမည်မှာ အိပ်နီ အဘီ အူရိုင်ဗီယာ နှင့် သူ့ အဘေး၏ အမည်မှာ အိပ်နီ ခါလက်ခန် အိပ်နီ အဘီ အူရိုင်ဗီယာ ဟု ဖော်ပြထား၍ ထိုမှ အိပ်နီ ခါလက်ခန် ကို အောင်လော့ရှ် ဟု အသံထွက်ကြောင်း အသေးစိတ်ရှင်းပြထားပေသည်။ ခေတ်သစ် တာကက်ချ် ပညာရှင်များနှင့် အခြားသော

အချက်အလက်များက အသံထွက်မှာ အောင်လော့ဂျ် ဆိုသည်ထက် အာလော့ဂျ် ဖြစ်သည်ဟု ဆိုကြသည်လည်း ရှိပေသည်။

သို့သော် ထိုအကြောင်းအရာများထက် သေချာသော အချက်မှာ သူ၏ ပထမဦးပိုင်း စာသင်နှစ်များကို ဘူခါရာ နှင့် ဖရောတ် တို့၌ ပြီးခဲ့၍၊ ဖရာဘီသည် သူ၏ အဆင့်မြင့် ပညာရေး အတွက် အေဒီ ၉၀၁ ခုနှစ်တွင် ဘဂ္ဂဒတ်သို့ ပြောင်းရွှေ့ခဲ့သည်။ သူသည် ဟာရန်¹ တွင် လူဝတ်ကြောင်ကို စွန့်လျှက် ရဟန်းဘဝကို ခံယူခဲ့၍ ဘဂ္ဂဒတ်တွင် နှစ် ၄၀ ကျော်နေထိုင်ခဲ့ပြီး ဘာသာစကားများစွာကို လေ့လာတတ်ကျွမ်းခဲ့သူ ဖြစ်သော နှစ်တိုရီယံ² ခရစ်ယာန် ဓမ္မဆရာ ယူဟန်နာ အိဗနီ ဟေလန် ထံ၌ ပညာ သင်ခဲ့သည်။ ဖရာဘီသည် အေဒီ ၉၄၁ နှစ်တွင် ဘဂ္ဂဒတ်မှ အလက်ပိုသို့³ ထွက်ခွာခဲ့သည်။ ထိုဒေသ၌ သူသည် ဆီးရီးယား ဟမ်ဒါနီဒ်မင်းဆက်⁴ စိုင်ဖာဒ်ဒူလာ၏ ထောက်ပံ့ ချီးမြှောက်မှုကို ခံခဲ့ရသည်။ သူသည် ကိုင်ရိုမြို့သို့ ခရီးသွားလေ့လည်း ရှိခဲ့သည်။ အလ် ဖရာဘီသည် အေဒီ ၉၅၀ ဒီဇင်ဘာ ၁၄ ရက် သို့မဟုတ် ၉၅၁ ဇန်နဝါရီ ၁၂ ရက်နေ့တွင် ဒမတ်စကတ်မြို့၌ ကွယ်လွန် အနိစ္စရောက်ခဲ့ သည်။

အလ် ဖရာဘီ၏ ဇာတိမျိုးရိုး သမိုင်းကို အတိအကျ ပြောရုံ၍ မရနိုင်ပေ။ အဘယ်ကြောင့်ဆိုသော် ဖရာဘီ ကွယ် လွန်ပြီး နှစ်ပေါင်း ၃၀၀ ခန့်မှသာလျှင် သူ့မျိုးရိုး ဇာတိအား လိုက်၍ သမိုင်းစုဆောင်း ရေးသားခြင်းတို့ ကြောင့် ဖြစ်သည်။

ဖရာဘီနှင့် ပတ်သက်၍ အစောဦးဆုံးသော သမိုင်းကို အလယ်ခေတ် အာရပ် သမိုင်းပညာရှင် အိဗနီ အဘီ အူဇိုင်ဗီယာ (၁၂၆၉ တွင် ကွယ်လွန်)က မှတ်တမ်းတင်ခဲ့ရာတွင် ဖရာဘီ၏ ဖခင်မှာ ပါရှား မျိုးနွယ်မှ ဖြစ်သည်ဟု ဆို၍ ဖာရာဘီ သည် ခိုရာဆန်ပြည် ဖာရာဘီမြို့ကို ဆိုလိုသည်ဟု ကောက်ကြောင်းဆွဲ တင်ပြသည်။

အခြားသော အစောဦးဆုံး သမိုင်းကောက်ကြောင်းတစ်ခုမှာ အလယ်ခေတ် သမိုင်းပညာရှင် အိဗနီ ခါလီခန် (၁၂၈၂ တွင် ကွယ်လွန်) ဖရာဘီအား ဖရာဘီနှင့် နီးသော ဝါဆီဂျ်ကျေးရွာတွင် မွေးဖွားသည်၍ တာ့က် မျိုးနွယ် မှ ဖြစ်သည်ဟု ဆိုပေသည်။

ကြီးပမ်းဆောင်ရွက်မှုများ

ဖရာဘီ၏ အရေးပါသော သယ်ပိုးမှုများမှာ ယုတ္တိဗေဒ၊ သင်္ချာ၊ ဆေးပညာ၊ တေးဂီတပညာ၊ ဒဿနဗေဒ၊ စိတ်ပညာနှင့် လူမှုဗေဒ ပညာရပ်များ ဖြစ်သည်။

ယုတ္တိဗေဒ

¹ ဟာရန်သည် တူရကီ၏ အရှေ့တောင်ဘက် ဆန်လီအူဇာ ခရိုင်အတွင်းရှိ မြို့ဖြစ်သည်။
² နှစ်တိုရီယံ ဝါဒ သည် ခရစ်ယာန် ဘာသာနှင့် ဆက်နွယ်နေပြီး၊ အေဒီ ၅ ရာစုမှ စ၍ အာရှတိုက်ရှိ ဒေသများစွာတွင် ကျင့်သုံးထွန်းကား ခဲ့သည်။ ကွန်စတန်တီနီဘယ်မှ သင်းအုပ်ဆရာ (အေဒီ ၄၂၈-၄၃၁) တစ်တိုရီးယာ့စ်၏ ဒဿနဖြစ်သော လူသားနှင့် ဘုရားဇာတိ ယေရှု သည် တစ်လုံးတစ်ဝတ်ည်း မဟုတ်ဟူသည့် အယူဖြင့် မွန်းမံထားသော ဝါဒ၍ ခေတ်သစ်ပညာရှင်များက အရှေ့ပိုင်း အသင်းတော်၊ ပါရှား အသင်း စသည်ဖြင့် ကင်ပွန်းတပ် ခေါ်ဝေါ်ကြသည်။
³ အလက်ပို မြို့သည် မက်ဆိုပိုတေးမီးယား ၏ စီးပွားရေး၊ ယဉ်ကျေးမှု၊ ဘာသာရေးတို့၏ အလွန်အရေးပါသော ရှေးဟောင်းမြို့ဖြစ်သည်။
⁴ ဟမ်ဒါနီဒ် မင်းဆက်သည် အေဒီ ၈၉၀- ၁၀၀၄ တွင် ဆီးရီးယားနှင့် အီရတ် မြောက်ပိုင်း (အလ် ဂျီရော်) အား အုပ်ချုပ်ခဲ့သည့် ရှိယာ မူဆလင် မင်းဆက် ဖြစ်သည်။ သူတို့ကိုယ်သူတို့ အာရေဗီးယား မြောက်ပိုင်း မက်ဆိုပိုတေးမီးယား အနစ်ဇာတ် မှ ခရစ်ယာန် လူမျိုးစု ဖြစ် သည့် ရှေးဟောင်း ဗနူ တွလ္လာ့စ်၏ သားမြေးစဉ်ဆက် ဖြစ်သည်ဟု ပြောဆိုပေသည်။

ဖရာဘီသည် အရစ်တိုတယ်ဝါဒ မဟုတ်သော ယုတ္တိဗေဒကို ဖွံ့ဖြိုးစေခဲ့သော ပထမဦး မူဆလင် ယုတ္တိဗေဒ ပညာရှင် ဖြစ်သည်။ အနာဂါတ် ဖြစ်နိုင်ခြေ တန်ဖိုးဖြင့် ဆုံးဖြတ်မှု မှန် မှား ယုတ္တိဗေဒ၊ ကိန်းစဉ်အုပ်စု ဆက်စပ်မှု သင်္ချာ ကိန်းကဏန်း၊ ယုတ္တိနှင့် သဒ္ဒါတို့ ပတ်သက်ဆက်စပ်မှု၊ အရစ်တိုတယ် ပုံစံမဟုတ်သည့် ကောက်ချက်ချခြင်း များကို ဆွေးနွေးတင်ပြခဲ့သည်။ သူ အမှတ်ရခဲ့သော အရာမှာ ယုတ္တိဗေဒအား ပထမ အယူအဆနှင့် ဒုတိယ သက်သေပြခြင်းဟု အုပ်စုနှစ်မျိုး ခွဲခြားသတ်မှတ်ပေးခဲ့ခြင်း ဖြစ်သည်။

တေးဂီတနှင့် လူမှုဗေဒ

ဖရာဘီသည် အစောဦး မူဆလင် လူမှုဗေဒနှင့် အရေးပါသော တေးဂီတ စာအုပ်ဖြစ်သည့် (ကီတာဘ် ဘူလ် မြူဇီကာ) စာအုပ်ကို ရေးသားခဲ့လေသည်။ တေးဂီတ၊ ၎င်း၏ စကြာဝဠာဆိုင်ရာ အရည်အသွေး၊ ၎င်း၏ ဩဇာ သက်ရောက်မှုများကို တင်ပြခဲ့သည်။ အလ် ဖရာဘီ၏ အသိဉာဏ်၏ အနက်ရှင်းတမ်း စာတမ်းတွင် တေးဂီတ ဖြင့် ဆေးကုသမှုကို တင်ပြခဲ့ပြီး၊ ထိုသို့ ဆေးကုသမှုသည် လူ၏ စိတ်နှလုံးအား အကြီး သက်ရောက်စေသည်ဟု ဆွေးနွေးတင်ပြထားသည်။

ဒဿနပညာ

ဖရာဘီသည် ဒဿနပညာရှင် ဖြစ်သည့်အလျောက် အစ္စလာမ် ခေတ်ဦး ဒဿနဟု လူသိများသော ဖရာဘီဝါဒ သို့ မဟုတ် အလ် ဖရာဘီဝါဒ အတွေးအခေါ်၏ ဖခင်တစ်ဦး ဖြစ်ခဲ့သည်။ ထိုဝါဒအား နောက်ပိုင်းတွင် အိဗ်နီ စီနာ၏ အဓိနှစ်ဝါဒ၏ကလွမ်းမိုးလိုက်သည်။ ဖရာဘီ ကျောင်းတော်ဝါဒသည် ပလေတိုနှင့် အရစ်တိုတယ်တို့၏ ဒဿန များကို ရိုက်ချိုးခဲ့၍ ဖြစ်တည်မှု ဖြစ်မြစ်အား ဆန်းစစ်သည့် ပညာရပ်နှင့် နည်းသစ် သိပ္ပံပညာရပ်ဆီသို့ ရွှေ့လျှော သွားခဲ့သည်။ ထိုမှ ခေတ်သစ်ဆီသို့ မျှော်လင့်ခြင်း ဆီသို့ ရွှေ့ခဲ့သည်။ ဤအတွေးအခေါ်အဆင့်တွင် ဖရာဘီ သည် သီအိုရီနှင့် လက်တွေ့ကို ပေါင်းစပ်ခဲ့၍ နိုင်ငံရေး နယ်ပယ်တွင် လက်တွေ့အား သီအိုရီမှ သီးခြားလွှတ်ထား ခဲ့သည်။ သူ၏ လက်သစ် ပလေတိုဝါဒ သီအိုရီမှာ ဖြစ်တည်မှု ဖြစ်မြစ်အား ဆန်းစစ်သည့် ပညာရပ်လက် သာ လွန်ခဲ့ပြီး ဆွဲဆောင်အား ရှိခဲ့သည်။ သူ၏ ဖြစ်မြစ်ဖြစ်ကြောင်း သဘာဝအား တွေးဆရန်ကြိုးပမ်းမှု၌ ဖရာဘီသည် လူသား၏ အသိဉာဏ်မှာ အတိုင်းအတာတစ်ရပ်သာ ဖြစ်သည်ဟု ရာဇဝေဂရှိခဲ့သည်။

သိပ္ပံနှင့် ဒဿန၌ ဖရာဘီ၏ ကြီးမားသော ဩဇာသက်မှုမှာ ရာစုအတော်များများထိ လွှမ်းမိုးခဲ့ပြီး သူ့ခေတ် ကာလက ဗဟုသုတ အရာ၌ အရစ်တိုတယ်ပြီးလျှင် ဒုတိယ ဖြစ်သည်ဟု ကျယ်ကျယ်ပြန့်ပြန့် သတ်မှတ်ခဲ့သည်။ သူ၏ ဆောင်ရွက်မှု ဖြစ်သော ဒဿနနှင့် ဆူဖီဒင်အား ဓါတ်ပေါင်းပေးခြင်းသည် အိဗ်နီ ဆီနာအတွက် လမ်းစ ပေးခဲ့ သကဲ့သို့ ဖြစ်သည်။

ဖရာဘီသည် အရစ်တိုတယ်၏ ဆောင်ရွက်မှုအား အကျယ်တဝန်ရေးသားခဲ့သည်။ သူ၏ အရေးတစ်ကြီး ဖော်ပြ သော မှတ်ချက်တစ်ခုမှာ အလ် မဒီနာ အလ် ဖာဒီလာ တွင် သူ ပုံစံချပြသော နိုင်ငံ သည် ပလေတို၏ ပြည် ထောင်စု ကဲ့သို့ ဖြစ်သည်။ ဖရာဘီသည် ပလေတိုကဲ့သို့ပင် ဘာသာရေးမှာ သစ္စာတရားအား စနစ်တကျ ပြဆို သော စံ ဖြစ် သည်ဟု တင်ပြ၍ ဒဿနပညာရှင်၏ တာဝန်မှာ နိုင်ငံအား လမ်းညွှန်မှုအား ဆောင်ကြဉ်းပေးရန် ဖြစ်သည်ဟု အမြင်ရှိသည်။

အလ် ဖရာဘီနှင့် ပလေတိုတို့၏ ကွဲပြားသော အမြင်မှာ ဖရာဘီက ဉာဏ်စဉ်ရ-ရှေ့ဆောင် အုပ်ချုပ်သော နိုင်ငံအား စံပြုနိုင်ငံအဖြစ် သတ်မှတ်၍၊ ပလေတိုကမူ အတွေးအခေါ်ပညာရှင်-ဘုရင်အုပ်ချုပ်သော နိုင်ငံကို စိတ်ကူးယဉ်ခဲ့ခြင်း ဖြစ်သည်။ အလ် ဖရာဘီသည် ကိုယ်တော်မဟာမ္မဒ် စိုးစံခဲ့သော မဒီနာ မြို့နိုင်ငံအား စံပြုနိုင်ငံ ဖြစ်သည်ဟု ဆင်ခြေပေး၍ ကိုယ်တော်မဟာမ္မဒ်မှာ ပရမတ်ဘုရားရှင်နှင့် တိုက်ရိုက် နီးစပ်လျှက် ဥပဒေများကို ပရမတ် ဘုရားရှင်မှ ပြဌာန်းချမှတ်ခြင်း ဖြစ်ခဲ့သည်။ ထိုဉာဏ်စဉ်ရ-ရှေ့ဆောင် မရှိသည့် နောက် ဒီမိုကရေစီ စနစ်သည် စံပြုနိုင်ငံနှင့် အနီးစပ်ဆုံး ဖြစ်သည်ဟု အစ္စလာမ့် ရှေးဦး ဖြောင့်မှန်သည့် သမ္မတ ကြီးများ ခေတ်ကို ပမာပေးလျက် သတ်မှတ်ခဲ့သည်။ သို့သော် ထိုသို့ ဒီမိုကရေစီ စနစ်ဖြင့် လည်ပတ်နေသော သမ္မတနိုင်ငံတော်အား နောက်ပိုင်းတွင် အိုမိုင်းယာဒ်နှင့် အဘာဆီ မင်းဆက်များ၏ သက်ဦးဆံပိုင် ဘုရင်စနစ်အားဖြင့် အစားထိုး ခံလိုက်ရသည်ဟု ဖရာဘီက ဆိုသည်။

အလ် ဖရာဘီက အတွေးအခေါ် ဒသနနှင့် ဉာဏ်စဉ်ရရှိမှု လိုက်စားခြင်းသည် တူညီသော သစ္စာတရားဆီသို့ ရသ နှစ်မျိုးဖြင့် ချည်းကပ်ခြင်း ဖြစ်သည်ဟု ဆိုသည်။

ရူပဗေဒ

အလ်ဖရာဘီသည် အစ္စလာမ် ရူပဗေဒတွင်⁵ လဟာနယ်၏ သဘာဝအား အစောဆုံး စူးစမ်းခဲ့သူ အဖြစ် ကျော်ကြားပေသည်။ စွမ်းအင်သတ္တိ လေ့လာမှုတွင် လဟာနယ် သဘာဝအား ဆင်ခြင်လျက် ပထမဦးဆုံး လက်တွေ့စမ်းသပ်မှုကို ပြုလုပ်ခဲ့သည်။ ထိုသို့စမ်းသပ်ရန် ရေ-အပိတ်အဆို့ (အဆိုရှင်)အား ကိုင်တွယ် အသုံးပြုခဲ့သည်။ သူက လေ၏ ဖိအားသည် လဟာနယ်တစ်ခု ဖြစ်နိုင်ရန် ဖြည့်ဆီးပေးသည်ဟု ပြောဆိုခဲ့ပြီး၊ ပြည့်စုံသော လဟာနယ်လေ့လာမှုမှာ မပီပြင်သေးသော အဆင့်တွင် ရှိသေးသည်ဟု အကြံပေးခဲ့သည်။

စိတ္တဗေဒ (စိတ်ပညာ)

အလ်ဖရာဘီ၏ လူမှု စိတ္တဗေဒနှင့် မြို့ပြ ပုံစံ စာတမ်းသည် ပထမဦးဆုံး လူမှု စိတ္တဗေဒပညာအား မျိုးစေ့ချပေးခဲ့ခြင်း ဖြစ်သည်။ သူက အထီးကျန် တစ်သီးပုဂ္ဂလသည် အခြားသော တစ်သီးပုဂ္ဂလများ၏ ထောက်ပံ့မှု မရှိဘဲ ပြည့်စုံသော အခြေအနေသို့ မရောက်ရှိနိုင် ဟု တင်ပြခဲ့သည်။

⁵ အစ္စလာမ် ရူပဗေဒဟု ခေါ်တွင်သောကြောင့် အခြားသော ခရစ်ယာန်ရူပဗေဒ၊ ဂျူးရူပဗေဒ ရှိနေသေးသည်။ ထိုပညာရပ်များမှာ အစ္စလာမ် ရူပဗေဒထက် ပိုမိုရှေးကျသည်ဟု မယူဆသင့်ပေ။ ကမ္ဘာတွင် ခေတ်သစ် ရူပဗေဒပညာ၊ ဓါတုဗေဒပညာ၊ စကြာဝဠာဆိုင်ရာ ပညာများမှာ အလယ်ခေတ် အစ္စလာမ်အင်ပါယာများခေတ်တွင်မှ စတင်ထွန်းကားခဲ့ခြင်း ဖြစ်သည်-ဟု အနောက်နိုင်ငံသားများက ယခုအခါတွင် ပွင့်လင်းစွာ ပြောဆိုထားပေသည်။

လူသားတိုင်း၏ မွေးရာပါ ဝီဇ် သူ(သူမ)၏ ပါဝင်ပတ်သက်သော အလုပ်၌ အခြားလူသားတို့အား ပူးပေါင်းရန် သန္ဓေတည်ပြီး ဖြစ်သည်ဟု ဆို၍ လူသားတိုင်းသည် အချင်းချင်း ပူးပေါင်း တည်မှီစွာ နေခြင်းဖြင့်သာ သူ (သူမ) ၏ ပြည့်စုံမှုကို ရောက်ရှိနိုင်သည်ဟု ဆိုခဲ့သည်။

သူ၏ အိပ်မက်အကြောင်းရင်း စာအုပ်တွင် သူသည် အိပ်မက် ဖွင့်ဆိုခြင်း၊ သဘာဝတရားနှင့် အိပ်မက်၏ အကြောင်းရင်းခံကို ခွဲခြားရှင်းလင်းပြ၍ အိပ်မက်သဘောတရားအား ပထမဦးဆုံး ရှင်းလင်းသော စာတမ်းဖြစ်ခဲ့သည်။

ဒသန အတွေးအခေါ်

ဖရာဘီ၏ ဒသနတွင် အလက်ဇန်းဒရီးယားမှ အရစ်တိုတယ် လက်သစ်များ၏ အတွေးအခေါ်များ လွှမ်းမိုးခဲ့သည်။ စာအုပ်ပေါင်း ရာနှင့်ချီ၍ ရေးသားပြုစုခဲ့သော ဖရာဘီ၏ စာအုပ်များတွင် အရစ်တိုတယ်ဝါဒီများ၏ ဝါဒများကို သုံးသပ်ခြင်း အကျယ်ရေးခြင်းများကို သူ၏ကိုယ်ပိုင် စာရေးခြင်းနှင့်အတူ ပြုလုပ်ခဲ့သည်။ (သူ့စာအုပ် နီးပါးတိုင်တွင် ပါသည်။) မြောက်များစွာသော ဒသန အခြေခံ ကွဲလွဲချက်များ၊ ရိုးရာကွဲလွဲချက်များ ရှိသော်လည်း သူနှင့် အရစ်တိုတယ်ဝါဒီများမှာ အယူအဆ တူညီသည်ဟု မှတ်ချက်ချနိုင်သည်။ အထူးသဖြင့် နိုင်ငံရေးနှင့် ဆိုင်သော အတွေးအခေါ်များ၌ ကိုက်ညီ နီးစပ်မှု ရှိသည်။

ဇစ်မြစ်လိုက်ပေဒနှင့် စကြာဝဠာ

အတွေးအခေါ် သဘောတရား၊ မူလဇစ်မြစ်အား ရှုမြင်မှုနှင့် စကြာဝဠာ ဖြစ်တည်မှု အတွေးအခေါ်များတွင် အလ်ဖရာဘီနှင့် အလ်ကင်ဒီတို့သည် များသောအားဖြင့် နေရာများတွင် အရစ်တိုတယ်နှင့် ပလေတိုတို့၏ သဘောတရားများကို အခြေခံခြင်းကြောင့်- နောက်ပိုင်း နှစ် ၁၀၀ ကျော် တွင် အနောက်တိုင်း အတွေးအခေါ်နှင့် ဆန့်ကျင်ဘက်ဖြစ်သော အလ် ဂဇာလီနှင့် အလ်ဘီယူနီတို့ ပေါ်ထွန်းလာသော အခါတွင် သူတို့၏ ကျော်ကြားမှုများမှာ တစ်ဖြေးဖြေး မှေးမှိန်ခဲ့ရသည်။

အလ် ဖရာဘီသည် အကြောင်းရင်း ဇစ်မြစ်အားလုံးသည် ပရမတ်ဘုရားရှင်၌ တည်၏ ဟု လက်ခံသုံးသပ်သော အလ် ကင်ဒီနှင့် မြားနားခဲ့သည်။ အလ်ကင်ဒီက မူလအစတွင် ခွဲ ဖြစ်ပြီး အကြောင်းရင်း ဇစ်မြစ်သည် သီးခြား ဖြစ်၍ အချုပ်အခြာအားလုံးအား၏ အလုံးစုံဖြစ်သော ပရမတ်ဘုရားရှင်၏ သတ်မှတ်မှုသို့ ဆက်စပ်သွားသည် ဟု ယူဆသည်။ အလ်ကင်ဒီ၏ အမြင်သည် ထိုခေတ်က မူဆလင် ပညာရှင်များကြား၌ ဂရိ အတွေးအခေါ်များအား မှားယွင်းစွာ ကောက်ချက်ချခဲ့ခြင်း ဖြစ်သော်လည်း အိပ်နီ နီစ၏ မှတ်ချက်တွင် သူသည် ဖရာဘီရေးသားသော ဝေဖန်သုံးသပ်ခြင်းအား မဖတ်မှီအထိ အရစ်တိုတယ်၏ ဇစ်မြစ်ပေဒအား နားမလည်ဖြစ်ခဲ့သည်ဟု ဆိုပေသည်။ အလ်ဖရာဘီ၏ စကြာဝဠာပေဒမှာ အထူးသဖြင့် အရစ်တိုတယ်အယူ ဇစ်မြစ်၏ အကြောင်းရင်း၊ ပလိုတီးနစ် နောက်လိုက်များ၏ စကြာဝဠာ မူလပေါ်ထွန်းမှု အယူအဆနှင့် တော်လိမ့်တို့၏ နက္ခတ္တပေဒ- စသည့် သဘောတရား သုံးသွယ်အား အခြေခံခဲ့သည်။

သူ့ဆွဲပြသော ပုံစံမှာ စကြာဝဠာအား သံသရာသုံးခု (လည်ပတ်နေသော အရာသုံးခု) အဖြစ် မြင်တွေ့ရသည်။ ၎င်းတို့မှာ ပထမ အာကာသ သို့မဟုတ် အပြင်ဘက်ဆုံး စက်ဝန်း၊ ကြယ်များ စနေဂြိုဟ်၊ ကြာသပတေးဂြိုဟ်၊

သောကြာဂြိုဟ်၊ နေ၊ အင်္ဂါဂြိုဟ်၊ ဗုဒ္ဓဟူးဂြိုဟ်၊ တို့ဖြင့် ဖွဲ့စည်းထားသည့် ဒုတိယ အာကာသ နှင့် လ ပတ်လမ်း တတိယ အာကာသများဟု ဖြစ်သည်။ ထို ပတ်လမ်းသုံးခု၏ ဗဟိုမှာ ကမ္ဘာပါဝင်သော လ၏ ပိုင်နက် ဖြစ်သည်။ ထိုသံသရာ သုံးခုသည် ပထမ အကြောင်းရင်းနှင့် ဤဘဒ္ဒကမ္ဘာတို့အကြား ကြားခံ ဌာန (ဉာဏ်စဉ်)များ ဖြစ် သည်။ ၎င်းတို့အားလုံးမှာ ပထမအကြောင်းရင်း မှ ဖြစ်သည်။ ထိုမူလ ပထမအကြောင်းရင်းသည် စနစ်တကျ လုံလောက်သော အကျိုးဆက်များကို ဖြစ်စေနိုင်သည်။ ထို ပထမအကြောင်းရင်းသည် ပရမတ်ဘုရားရှင်ဖြစ် သည်- ဟု ဖရာဘီက ဆိုသည်။ ဤအဆိုမှာ ပရမတ်ဘုရားရှင်သည် အာကာသများ၏ သွားလာလှုပ်ရှားမှုကို အလုံးစုံ အကြောင်းရင်းဖြစ်ဖြစ် ဖြစ်သည်ဟု ခံယူထားသော အရစ်တိုတယ်နှင့် ဆန်းကျင့်ဘက် ဖြစ်ခဲ့သည်။

ဖရာဘီ ဆိုလိုသည်မှာ ပရမတ်ဘုရားရှင်သည် ပင်မဉာဏ်စဉ်ဖြစ်၍၊ ထိုဉာဏ်စဉ်မှ ပထမဉာဏ်စဉ် ဖြန့်ကျက်မှု အာရုံဖြင့် စကြာဝဠာများကို ဖြစ်တည်စေသည်။ ထိုစကြာဝဠာများမှ ဉာဏ်စဉ်ပါဝါ၏ ဆက်လက်ဖြန့်ကျက် ခြင်းဖြင့် သူ့အသိုင်းအဝိုင်း ကြယ်လနေ နက္ခတ်များကို ဖြစ်တည်စေသည်။ တနည်းအားဖြင့် ဉာဏ်စဉ် ထပ်ဆင့် ဖြန့်ကျက်ခြင်းဖြင့် ဆက်တိုက် ဖြစ်တည်မှုများ ဖြစ်တည်ရခြင်း ဖြစ်၍၊ အားလုံး၏ ပင်မအချုပ်အခြာမှာ မူလ ဖြစ်မြစ် သာဖြစ်သည်။ ထိုမူလဖြစ်မြစ်အား ပရမတ်ဘုရားရှင်ဟု ဆိုသည်ဟု ဖြစ်ပေသည်။ အရစ်တိုတယ်က ပရမတ်ဘုရားရှင်က စကြာဝဠာလည်ပတ်မှုတွင် ကြားခံပဒေ ပြဌာန်းချက် မရှိဘဲ တိုက်ရိုက် လည်ပတ်နေစေ သည်ဟု ဆိုသည်။ အလင်ကင်ဒီ၏ ထိုအတွေးအခေါ်များကို အလင်ဂဇာလီ၏ ဒသနပညာရှင်များ၏ ဆရာစဉ်ဝါဒ ကို စွန့်ခွာခြင်း စာအုပ်၌ ဝေဖန်ကန့်ကွက်ထားပေသည်။

အလင်ဂဇာလီက အလ်ဖရာဘီသည် ပထမဦးဆုံး အကြောင်းရင်းဟု ဝေါဟာရ သုံးစွဲလိုက်ခြင်းမှာ အလွန်လေး နက်သော အနှုတ်လက္ခဏာ သီအိုရီအား ကိုခိုးလိုက်ခြင်းသာ ဖြစ်၏။ ၎င်းကို ခွဲခြမ်းစိတ်ဖြာခြင်း- အဓိပ္ပါယ်ဖွင့်ဆို ခြင်းများဖြစ်သည့် အပြန်အလှန်ဆွေးနွေး စောကြော- စေဒနာသောနည်း ကဲ့သို့ အသိဉာဏ်များဖြင့် သိနိုင်သည် မဟုတ်။ အဘယ်ကြောင့်ဆိုသော ထိုသုံးစွဲသော ဝေါဟာရများသည် ဂုဏ်ရည်ချင်း ညီညွတ်ဆက်စပ်နေခြင်း ကြောင့် ဖြစ်၏။ ထို့ကြောင့် မူလဖြစ်မြစ်အား ပထမဦးဆုံး အကြောင်းရင်းဟု ဖွင့်ဆိုလိုက်လျှင် ထိုသုံးစွဲခံ ဝေါဟာ ရများသည် အချင်းချင်း အစိတ်အပိုင်း ဂုဏ်ရည် ဆက်စပ်နေခြင်းကြောင့် ထိုအကြောင်း၏ ဖြစ်တည်မှု အ ကြောင်းသည် ဆက်စပ်နေတော့သည်။ အကျိုးနှင့် အကြောင်း၊ အကြောင်းနှင့် အကျိုးဟူသည် တည်မှီနေသည် ဖြစ်၍ ပထမဦးဆုံး အကြောင်းရင်းဟူသည် ထို့အတွက် အကြောင်းမရှိဘဲ ဖြစ်နိုင်စရာမရှိသော အကြောင်းသာ ဖြစ်လေသည်။ ၎င်းကို အမျိုးမျိုး အစားစားကွဲပြားနေသော အကြောင်းရင်းများဖြင့် သိနိုင်စွမ်းငှာ မတတ်နိုင်။ ၎င်းသည် အကြောင်းရပ် ဖြစ်ခဲ့သော် ၎င်းသည် အကြောင်းတစ်ခု ဖြစ်လာရန် အခြားအကြောင်းရပ် လိုအပ်သော ပထမ အကြောင်းရပ် မဟုတ်ချေ။ ဟု တင်ပြခဲ့ပေသည်။

စူးစမ်းလေ့လာခြင်းများကို အခြေခံ၍ အဒံဆင်က ပြောဆိုသည်မှာ မျိုးစိတ်၊ မျိုးကွဲများကို လေ့လာမှုအရ အလ်ဖရာဘီ၏ ဆင့်ကဲထိန်းကွပ်သည့် စကြာဝဠာဖြစ်၍ သီအိုရီသည် ဖြစ်နိုင်ချေရှိသော အရာဖြစ်၏။ ဤတည် ဆောက်ဆက်စပ်မှု သဘောတရားတွင် ဆက်လက် ခံယူသော အရာတိုင်းသည် ၎င်း၏ အမျိုးမျိုး အထွေ ထွေသော အခြေခံ အရည်အသွေးများ ရှိနေ၍၊ ၎င်းသည် ဤ ရုပ်လောက ပုံစံ အမြဲ ချိန်ဆက် တိုးရွေ့ဖွံ့ဖြိုး နေ ခြင်းပင်ဟု ဖြစ်သည်။

အတွေးအခေါ်နှင့် တမလွန်ပေဒ

အလ်ဖရာဘီ၏ အမြင်တွင် လူသားသည် စကြာဝဠာနှင့် ပုံစံတူဖြစ်၏။ အဘယ်ကြောင့်ဆိုသော် လူသား၏ ဓါတ်ခံနှစ်မျိုးမှာ လောကနှစ်ခုကြား ရပ်တည်နေခြင်းကြောင့် ဖြစ်၏။ မြင့်မြတ်သော ဉာဏ်စဉ်၏ ရုပ်လောကနှင့် ပရမတ္ထဉာဏ်စဉ်မှာ မြင့်မြတ်သော ဓါတ်ခံ ဖြစ်၍၊ နိမ့်ကျသော ဓါတ်ခံမှာ မျိုးရိုးဆင်းသက်မှုနှင့် ပျက်စီးယိုယွင်းခြင်း ရုပ်လောက ပင်ဖြစ်၏။ ထိုရုပ်လောကသည် ခန္ဓာကိုယ်ကာယအား အမွေဆက်ခံခြင်းကြောင့် နိမ့်ကျသော ရုပ်လောကအား ပိုင်ဆိုင်၏။ သို့သော် ၎င်းတို့မှာ ဓါတ်ခံသဘောအားဖြင့် မြင့်မြတ်သော ဘုံအဆင့်အား ဆက်သွယ်နိုင်စွမ်း ဂုဏ်ရည်ရှိနေ၏။ ဖရာဘီ၏ စကြာဝဠာပေဒ သီအိုရီအရ ထိုဖြစ်တည်မှု အဆင့်တိုင်းသည် ပြီးပြည့်စုံမှုဆီသို့ ဦးတည်ရွေလျှားနေ၍ ပထမဦးဆုံး အကြောင်းရင်းကဲ့သို့ နောက်ဆုံးပြီးပြည့်စုံသည့် ဉာဏ်စဉ်အဆင့်သို့ ရောက်သွား၏။ (ပထမဦးဆုံး အကြောင်းခံဖြင့် ပူးပေါင်းသွားသည်၊ တစ်သားတည်း ဖြစ်သွားသည်ဟု ဆိုလိုသည်။) လူသား၏ ပြီးပြည့်စုံခြင်းသည် တစ်သမတ်တည်း ဉာဏ်စဉ်ပေါက်မြောက်မှုနှင့် ညီမျှခြင်း ဖြစ်သွားသည်ဟု ဖြစ်သည်။

အလ်ဖရာဘီက ဉာဏ်စဉ်အဆင့်ကို (၁) ဖြစ်နိုင်ခြေ (၂) အမှန်လက်တွေ့ (၃) ပါရမီဖြည့်ဆီးမှု (၄) ကိုယ် စားလှယ် သို့မဟုတ် ဌာန ဟူ၍ အတန်းအစား လေးမျိုးခွဲခြားပြသည်။ ပထမ သုံးဆင့်မှာ လူသားတို့၏ ဉာဏ်စဉ်အဆင့်များဖြစ်၍ စတုတ္ထအဆင့်မှာ သူ၏ စကြာဝဠာ မူလဖော်ပြသီအိုရီ အရ ဒဿနဉာဏ် ဖြစ်သည်။ ဖြစ်နိုင်ခြေ ဉာဏ်စဉ်မှာ လူသားအားလုံးအား ဝေငှထားခြင်း ခံရသော အရာဖြစ်၍ ဆင်ခြင်တွေးတောနိုင်သည့် ဂုဏ်သတ္တိကို ပိုင်ဆိုင်သည်။ အမှန်လက်တွေ့ ဉာဏ်စဉ်မှာ တွေးတောဆင်ခြင်မှုအား ပေါင်းစပ်ပေးနိုင်သော ဂုဏ် သတ္တိရှိသည်။ ဖရာဘီ ဖွင့်ဆိုသော တွေးတောဆင်ခြင်မှု ဆိုသည်မှာ လူသားတစ်ဦးသည် ခံစားထိတွေ့မှုများမှ သက်ရောက်ခြင်းကို ပရမတ်ဉာဏ်စဉ်အားဖြင့် ခံစား၍ နားလည်ခြင်း တစ်သီးပုဂ္ဂလ စိတ်ကူးနိုင်ရန် ထိန်းသိမ်းထားခြင်းဟု ဖြစ်သည်။

ဖြစ်နိုင်ခြေမှ လှုပ်ဆောင်ရွက်မှုထိ ရွေ့လျော့ခြင်းမှာ ဉာဏ်စဉ်ဌာနမှ ခံစားမှုအထိအတွေ့ပုံစံများအား ထိန်းသိမ်းပေးခြင်း ဥပဒေသ လိုအပ်သည်။ နေ၏ အလင်းရောင်သည် ကျွန်ုပ်တို့အား ရုပ်လောကကို မြင်နိုင်စွမ်း ခွင့်ပြုပေးသကဲ့သို့ ဉာဏ်စဉ်ဌာနမှ ကျွန်ုပ်တို့အား ဉာဏ်လောကကို တွေးတောဆင်ခြင်နိုင် ခွင့်ပြုပေးခြင်း ဖြစ်သည်။ ဤဉာဏ်စဉ်ရောင်သည် ရုပ်လောကမှ ထိတွေ့မှုအကားဆီးမှု (အချိန်၊ နေရာ၊ အရည်အသွေး)များ အားလုံးကို ဖယ်ရှားပစ်လျှက် အခြေခံ စဉ်းစားဉာဏ်အဖြစ်သို့ အသွင်ပြောင်းပေးလိုက်၏။ ယုတ္တိပေဒ အခြေခံအားဖြင့် အလုံးစုံသည် အစိတ်အပိုင်းများထက် ကြီးမားသည် ဟူသော သဘောမျိုး ဖြစ်၏။ လူသား၏ အသိဉာဏ်သည် ၎င်း၏ ဉာဏ်ပိုင်းဆိုင်ရာ လှုပ်ရှားဆောင်ရွက်မှုက ဖြစ်နိုင်ချေမှ လက်တွေ့ ထိုမှ ပုံမှန်ရွေ့လျော့လျက် နားလည်သဘောပေါက်ခြင်းဉာဏ်သို့ ဆိုက်ရောက်၍ ထိုအရာဝတ္ထုများကို ဖွင့်ဆိုပေး၏။ အဘယ်ကြောင့်ဆိုသော် ဉာဏ်စဉ်ဌာနသည် ဉာဏ်စဉ်များအားလုံးကို သိနေ၏ ဆိုလိုသည်မှာ လူသား၏ ဉာဏ်စဉ်သည် ဉာဏ်စဉ်ဌာနနှင့် ပူးပေါင်း ဖွဲ့စည်းသောအခါ- လူသားသည် ဉာဏ်သည် အားလုံးကို သိနေ၏။ ထိုပြည့်စုံသော ဉာဏ်အား ပါရမီဖြည့် ဉာဏ်ပင် ဖြစ်သည် ဟူ၏။

အလ်ဖရာဘီ၏ အတွေးအခေါ်အရ တမလွန်ဘဝသည် တစ်သီးပုဂ္ဂလ ဘာသာရေး ယုံကြည်ချက်၏ အတွေ့အကြုံများ မဟုတ်ချေ။ ခန္ဓာကိုယ် သေပြီးသည်၏နောက် ဉာဏ်မှာ ခြေမူပျက်စီးခံလိုက်ပြီး မူလဗီဇတစ်ခုတည်းသာလျှင် ဆက်လက်ရှင်သန်မည် ဖြစ်၏။ ၎င်းသည် အခြားသော ဖျက်ဆီးခံပြီးသား ဗီဇများနှင့် ဉာဏ်စဉ်ဌာနထဲ၌ ပူးပေါင်းသွားလျက် အဖြူထည် ဉာဏ်စဉ်ခစန်းသို့ ဝင်သွားမည် ဖြစ်သည်။

စိတ်ပညာ၊ စိတ်ဉာဏ်နှင့် ဉာဏ်စဉ်ဆောင်အသိ

အလ်ဖရာဘီက လူ၏ ဉာဏ်နှင့် ပတ်သက်၍ အာသီသ၊ ခံစားယူမှု၊ ပုံရိပ်ထင်မှုနှင့် ဉာဏ်ရည်သွေးမှု -ဟူ၍ လေးမျိုးရှိ သည်ဟု ဆို၍ ခံစားမှု၊ ပုံရိပ်ထင်မှုနှင့် ဉာဏ်ရည်သွေးမှု သုံးခုမှာ လူသားနှင့် ပေါင်းစည်းလျက်ရှိပြီး ထိုအချက်သည် လူသားသည် အပင်များ တိရိစ္ဆာန်များနှင့် ကွာရှားချက် ဖြစ်သည်ဟု ဆိုသည်။ ထိုအချက်သည် ခန္ဓာကြော့ပြီးနောက် ဉာဏ် ရှင်သန်စေရန် တစ်ခုတည်းသော အစိတ်အပိုင်းဖြစ်သည်။ ဖရာဘီ၏ အယူအဆတွင် ပုံရိပ်ထင်အသိသည် အရေးပါသော အချင်းအရာဖြစ်၍၊ ဉာဏ်စဉ်ဆောင်ဖြစ်ခြင်း အသိဉာဏ်ဟု ဆိုသည်။ တနည်းအားဖြင့် ထိုအသိသည် စိတ်ကူးတွေးဆ အသိမဟုတ်ဘဲ- မျက်ဝါးထင်ထင်ဖြစ်၍၊ နှလုံးသားတွင်း၌ ပုံရိပ်တံဆိပ်ရိုက်နှိပ်ပေးခြင်း အသိဖြစ်သည်ဟု ဆင်ပြသည်။ `က´ ဟု သိသော အရာသည် နှလုံးသားတွင်း၌ `က´ ဟု ပုံရိပ်ထင် စွဲကျန်ခဲ့သော အသိမျိုး ဖြစ်သည်။

နိုင်ငံရေး အတွေးအခေါ်

အလ် ဖရာဘီ၏ နိုင်ငံရေး အတွေးအခေါ်သည် အရစ်တိုတယ်ဝါဒီများနှင့် အလွန်နီးကပ်စွာ တူညီသည်။ တနည်းအားဖြင့် အတွေးအခေါ်နယ်ပယ်တွင် သူသည် အနောက်တိုင်းကို ကျော်လွန်နိုင်ခဲ့ခြင်း မရှိချေ။ အနောက်တိုင်း အတွေးအခေါ်အား အာရပ်များကြား၌ မိတ်ဆက်ပေးသည့် အလ်ကင်ဒီနှင့် အနည်းငယ်သာ ကွဲပြားခဲ့သည်။ အလ်ဖရာဘီသည် အတွေးအခေါ် ဒဿနနယ်၌ အနောက်တိုင်းကို မကျော်လွန်ခဲ့နိုင်သောကြောင့် နောက်ပိုင်းတွင် သူ၏ ဒဿနများ မှေးမှိန်ခဲ့ရသော်လည်း- လွန်ခဲ့သော နှစ်ပေါင်း ၁၀၀၀ ကျော်မှ မွေးဘွားခဲ့သော သူ၏ ရူပဗေဒ တွေ့ရှိချက်များသည် ကမ္ဘာ့ခေတ်သစ် ရူပဗေဒ ပညာ၏ မျိုးစေ့ပင် ဖြစ်တော့သည်။

Wikipedia အားမှီငြမ်း၍ ဦးဌေးလွင်ဦး တင်ပြသည်။